

NORANTA ANYS DEL MANIFEST COMUNISTA

Lev Trotski

(1937)

[Versió al català feta per Alejo Martínez des de l'edició francesa de 1983 ("Quatre-ving-dix années de Manifeste Communiste", en *Oeuvres 15*, Publications de l'Institut Leon Trotsky, Grenoble, pp. 229-238); aquest text va ser escrit per a servir com a prefaci a la primera edició en llengua afrikaan de *El Manifest Comunista*]

És fa difícil de creure que únicament falten deu anys per al centenari de *El Manifest del Partit Comunista!* Aquest manifest, el més genial de tots els de la literatura mundial, sorprèn avui en dia encara a causa de sa frescor. Les parts principals semblen haver estat escrites ahir mateixa. Vertaderament el joves autors (Marx tenia vint-i-nou anys, Engels vint-i-set) saberen albirar el futur com ningú abans d'ells i, probablement, després.

Ja en el prefaci a l'edició de 1872, Marx i Engels indicaren que, malgrat que algunes parts secundàries del *Manifest* havien envellit, no es creien en el dret de modificar el text primitiu puix que, durant els vint-i-cinc anys escolats, el *Manifest* havia esdevingut un document històric. Seixanta-cinc anys han passat després. Determinades parts aïllades del *Manifest* han relliscat encara més profundament cap el passat. Ens esforçarem per tal de presentar en aquest prefaci, sota una forma resumida, les idees del *Manifest* que han servat integralment llur força i, alhora, aquelles que avui en dia necessiten serioses modificacions o ser complementades.

1.- La concepció materialista de la història, descoberta per Marx poc de temps abans de la publicació del *Manifest* i que s'hi aplica d'una forma perfectament magistral, ha resistit la prova dels esdeveniments i els cops de la crítica hostil: avui en dia constitueix un dels instruments més preciosos del pensament humà. Tota la resta d'interpretacions del procés històric han perdut tot valor científic. Pot dir-se amb total seguretat que actualment és impossible ja no sols ser un militant revolucionari sinó, simplement, un home políticament instruït sense haver-se apropiat la concepció materialista de la història.

2.- El primer capítol del *Manifest* comença per la següent frase: "La història de tota societat passada és la història de la lluita de classes."

Aquesta tesi, que constitueix la conclusió més important de la concepció materialista de la història, no ha tardat pas en convertir-se, ella mateixa, en objecte de la lluita de classes. La teoria (que reemplaçava el "benestar comú", "la unitat nacional" i les "veritats eternes de la moral" per la lluita

dels interessos materials considerat com les forces motrius) ha sofert atacs particularment acarnissats per part dels hipòcrites reaccionaris, dels doctrinaris liberals i dels demòcrates idealistes. Després se'ls uniren (ara al si del mateix moviment obrer) els que hom anomena revisionistes, és a dir: els partidaris de la revisió del marxisme dins l'esperit de la col·laboració i reconciliació entre les classes. Per fi, als nostres dies, els menyspreables epígons de la Internacional Comunista (els "stalinistes") han pres el mateix camí: la política que hom anomena dels "Fronts Populars" degota enterament de la negació de les lleis de la lluita de classes. Amb tot, és l'època de l'imperialisme la que, duent fins a l'extrem totes les contradiccions socials, constitueix el triomf *teòric* del *Manifest Comunista*.

3.- L'anatomia del capitalisme en tant que estadi determinat de l'evolució econòmica de la societat ha estat explicada per Marx, d'una manera acabada, en la seua obra *El Capital* (1867). Però ja en el *Manifest Comunista* hi estan traçades, amb senyal ferma, les línies fonamentals de la seua futura anàlisi: la retribució del treball en la mesura indispensable per a la producció; l'apropiació de la plus-vàlua; la competència com a llei fonamental de les relacions socials; la ruïna de les classes mitjanes, és a dir de la petita burgesia de les ciutats i de la pagesia; la concentració de les riqueses entre les mans d'un nombre cada vegada més reduït de posseïdors, en un pol, i l'augment numèric del proletariat a l'altre pol; la preparació de les condicions materials i polítiques del regim socialista.

4.- La tesi del *Manifest* sobre la tendència del capitalisme a fer baixar el nivell de vida del obrers ha estat sotmesa a un violent foc. Els rectors, professors, ministres, periodistes, teòrics socialdemòcrates i caps sindicals s'han alçat contra la teoria de la "pauperització" progressiva. Invariablement, aquesta gent ha descobert el creixent benestar dels treballadors fent passar a l'aristocràcia obrera pel proletariat o a una tendència temporal per una tendència general. Alhora, la mateixa evolució del capitalisme més puixant (el d'Amèrica del Nord) ha transformat a milions d'obrers en pobres, mantinguts a costa de la caritat estatal, municipal o privada.

5.- En oposició al *Manifest*, que descrivia les crisis comercials-industrials com una sèrie de catàstrofes creixents, els revisionistes afirmen que el desenvolupament nacional i internacional dels trusts garanteix el control del mercat i mena gradualment vers la dominació de les crisis. És cert que la fi de l'últim segle i el principi d'aquest s'han distingit per un desenvolupament tan impetuós que les crisis no semblaven més que aturades "accidentals". Però aquesta època s'ha acomplert irremeiablement.

En darrera anàlisi, també en aquesta qüestió, la veritat s'ha posat de banda del *Manifest*.

6.- “El govern modern no és més que una delegació que gestiona els assumptes comuns de tota la classe burgesa.” En aquesta fórmula concentrada, que als caps socialdemòcrates els sembla una paradoxa periodística, està continguda, en realitat, l'única teoria científica de l'Estat. La democràcia creada per la burgesia no és una closca buida que es pugui omplir pacíficament del contingut de classe que hom desitja, ben al contrari del que pensaven Bernstein i Kaustky. La democràcia burgesa sols pot servir que a la burgesia. El govern del “Front Popular”, siga dirigit per Blum o per Chautemps, Caballero o Negrín, únicament és “una delegació que gestiona els assumptes comuns de tota la classe burgesa.” Quan aquesta “delegació” maneja mal els assumptes, la burgesia l'expulsa amb una puntada de peu.

7.- “Tota lluita de classes és una lluita política.” “L'organització dels proletaris en classe i, per tant, en partit polític...” Els sindicalistes, per una banda, i els anarco-sindicalistes, per l'altra, han defugit durant molt de temps de la comprensió d'aquestes lleis històriques, i avui en dia encara intenten fer-ho. El sindicalisme “pur” rep hui en dia un colp terrible en el seu principal refugi, els Estats Units. L'anarco-sindicalisme ha sofert una irreparable desfeta en llur últim bastió, Espanya. En aquesta qüestió igualment també duia raó el *Manifest*.

8.- El proletariat no pot conquistar el poder dins del marc de les lleis dictades per la burgesia. “Els comunistes... proclamen obertament que llurs objectius no poden pas assolir-se sense el derrocament violent de tot l'ordre social tradicional.” El reformisme ha assajat d'explicar aquesta tesi del *Manifest* per la no maduració del moviment a l'època i per l'insuficient desenvolupament de la democràcia. La sort de les “democràcies” italiana, alemanya i de tota una gran munió d'altres, demostra que, si hi ha alguna cosa poc madura, aquesta és el conjunt de les mateixes idees reformistes.

9.- Per tal d'obrar la transformació socialista de la societat cal que la classe obrera concentre en les seues mans el poder capaç de trencar tots els obstacles polítics a la via del nou ordre. El “proletariat organitzat en classe dominant” és la dictadura. Al mateix temps és l'única democràcia proletària. L'ur envergadura i profunditat depenen de les condicions històriques concretes. Com més gran siga el nombre d'estats que s'endinsen en la revolució socialista més lliures i suaus seran les formes de la dictadura i la democràcia obrera serà més ampla i profunda.

10.- El desenvolupament internacional del capitalisme implica el caràcter internacional de la revolució proletària. “Llur acció comuna, com a mínim en els països civilitzats, és una de les primers condicions de llur emancipació.” El desenvolupament ulterior del capitalisme ha lligat de tal forma unes i altres parts del nostre planeta, “civilitzades” i “no civilitzades”, que el problema de la revolució socialista ha pres un caràcter, completament i definitiva, mundial. La burocràcia soviètica ha assajat de liquidar el *Manifest* en aquesta qüestió fonamental. La degeneració bonapartista de l’Estat soviètic ha estat la mortal il·lustració de la falsedat de la teoria del socialisme en un sols país.

11.- “Una vegada que, en el curs del desenvolupament, les diferències de classe han desaparegut i que tota la producció està concentrada a les mans des individus associats, el poder públic perd son caràcter polític.” Altrament dit: l’Estat desapareix. Resta la societat alliberada de llur camisa de força. Això és el socialisme. El teorema invers, el monstruós creixement de la coerció de l’Estat a l’URSS, demostra que la societat s’allunya del socialisme.

12.- “Els obrers no tenen pàtria.” Aquesta frase del *Manifest* ha estat jutjada a sovint pels filisteus com una *boutade* bona per a l’agitació. En realitat, aquesta frase dóna al proletariat l’única directiu raonada sobre el problema de la “pàtria” socialista. La supressió d’aquesta directiu per la II Internacional comportà no sols la destrucció d’Europa durant quatre anys sinó, més encara, l’estagnació actual de la cultura mundial. Front a l’acostament de la nova guerra, el *Manifest* continua essent, avui en dia encara, el conseller més segur en la qüestió de la “pàtria” capitalista.

***

Veiem, doncs, que la petita obra dels dos joves autors continua fornint indicacions irremplaçables en les qüestions fonamentals i més candents de la lluita d’alliberació. ¿Quin altre llibre podria comparar-se, àdhuc de lluny, amb el *Manifest Comunista*? Tanmateix, això no vol dir que, després de noranta anys de desenvolupament sense precedents de les forces productives i de grandioses lluites socials, el *Manifest* no precise de correccions i de ser complementat. El pensament revolucionari no té res en comú amb la idolatria. Els programes i els pronòstics es verifiquen i es corregeixen a la llum de l’experiència que és, per al pensament humà, la instància suprema. Correccions i complements, de què dóna testimoni la mateixa experiència històrica, únicament poden ser aportats amb èxit

partint del mètode que està a la base del *Manifest*. Tractarem de demostrar-ho amb l'ajut dels exemples més importants.

1.- Marx ensenyà que cap ordre social abandona l'escena abans de no haver esgotat les seues possibilitats creadores. El *Manifest* blasma el capitalisme perquè aquest entrebanca el desenvolupament de les forces productives. Tanmateix, a l'època en què fou escrit, així que en el curs dels decennis següents, aquest fre era únicament *relatiu*: si en la segona meitat del segle XIX l'economia s'hagués pogut organitzar sobre fonaments socialistes llur creixement hagués estat incomparablement més ràpid. Aquesta tesi, teòricament incontestable, no canvia en res a propòsit de que les forces productives hagen continuat creixent, a escala mundial, sense interrupció fins a la guerra mundial. Sols en el curs dels darrers vint anys s'ha obert el període de l'estagnació directa i, àdhuc, del declivi de l'economia mundial, i això malgrat les descobertes més modernes de la ciència i la tècnica. La humanitat comença a viure a costa del capital acumulat i la propera guerra amenaça en destruir, per molt de temps, les mateixes bases de la civilització. Els autors del *Manifest* donaven per descomptat que el capital es trencaria molt abans de transformar-se de règim relativament reaccionari en règim absolutament reaccionari. Aquesta transformació sols s'ha concretat als ulls de l'actual generació i ha fet de nostra època la de les guerres, revolucions i del feixisme.

2.- L'error de Marx i Engels quant als terminis històrics era producte, d'una banda, de la subestimació de les possibilitats ulteriors inherents al capitalisme i, d'altra banda, de la sobreestimació de la maduresa revolucionària del proletariat. La revolució de 1848 no es va transformar en revolució socialista, com el *Manifest* havia descomptat, sinó que obrí a Alemanya la possibilitat d'una expansió formidable. La Comuna de Paris demostrà que el proletariat no pot arrancar el poder a la burgesia sense tenir al capdavant un partit revolucionari experimentat. Ara bé, el llarg període de puixança que seguí es traduí no en l'educació d'una avantguarda revolucionària sinó, pel contrari, en la degeneració burgesa de la burocràcia obrera que esdevingué, al seu torn, en el principal fre de la revolució proletària. Aquesta "dialèctica" no podien preveure-la ni els mateixos autors del *Manifest*.

3.- El capitalisme és, per al *Manifest*, el regne de la lliure competència. Parlant de la creixent concentració del capital, el *Manifest* no n'extreu encara la necessària conclusió amb motiu del monopoli, que ha esdevingut la forma dominant del capital a la nostra època i la més important premissa de l'economia socialista. És més tard que Marx constata, en *El Capital*, la tendència a la transformació en monopoli de la lliure competència. La

caracterització científica del capitalisme monopolista ha estat feta per Lenin en *L'imperialisme*.

4.- Referint-se sobretot a l'exemple de la "revolució industrial" anglesa, els autors del *Manifest* es representaren de manera força rectilínia el procés de liquidació de les classes intermèdies sota la forma d'una total proletarització de l'artesanat, el petit comerç i la pagesia. En realitat, les forces elementals de la competència estan lluny d'haver finit aquesta obra alhora progressista i bàrbara. El Capital ha arruïnat a la petita burgesia molt més de pressa que no pas l'ha proletaritzada. Per altra banda, la política conscient de l'Estat burgès intenta, des de fa ja temps, conservar artificialment les capes petit burgeses. El desenvolupament de la tècnica i la racionalització de la gran producció, tot i engendrant un atur orgànic, frenen, pel contrari, la proletarització de la petita burgesia. Al mateix temps, el desenvolupament del capitalisme ha crescut de forma extraordinària l'exèrcit dels tècnics, administratius, empleats de comerç, en una paraula: de tot allò que hom anomena "noves classes mitjanes". El resultat ha estat que les classes mitjanes, de les quals el *Manifest* preveia de forma tan categòrica llur desaparició, constitueixen gairebé la meitat de la població àdhuc en països tan intensament industrialitzats com ara Alemanya. Però la conservació artificial de les capes petit burgeses, caducades des de fa ja molt de temps, no atenua pas en res les contradiccions socials. Ben al contrari: les torna particularment mòrbides. Unint-se a l'exèrcit permanent d'aturats, aquesta capa es l'expressió més malfament de la *descomposició* del capitalisme.

5.- *El Manifest*, gestat per a una època revolucionària, conté (a la fi del seu segon capítol) deu reivindicacions que es corresponen al període de la transició immediata del capitalisme al socialisme. En llur prefaci de 1872, Marx i Engels indicaren que aquestes reivindicacions havien envellit i que, en qualsevol cas, sols tenien una significació secundària. Els reformistes s'apoderaren d'aquesta apreciació i la interpretaren en el sentit que les consignes revolucionàries transitòries cedien el lloc definitivament al "programa mínim" de la socialdemocràcia que, com es sabut, no ix del marc de la democràcia burgesa.

En realitat, els autors del *Manifest* indicaren de forma força precisa la principal correcció que fer a llur programa de transició, a saber: "No és suficient amb que la classe obrera s'apodere de la màquina de l'Estat per tal de fer-la servir a llur propi fi." Altrament dit: la correcció encarava el fetitxisme de la democràcia burgesa. A l'Estat capitalista, Marx oposa més tard l'Estat del tipus del de la Comuna. Aquest "tipus" a pres, després, la forma molt més precisa dels soviets. Avui en dia no pot haver programa

revolucionari sense *soviets* ni sense *control obrer*. Quant a la resta, a les deu reivindicacions del *Manifest*, que a l'època de la plàcida activitat parlamentària semblaven "arcaiques", han revestit, ara sí, tota llur importància. El que ha envellit sense esperança, per contra, ha estat el "programa mínim" de la socialdemocràcia.

6.- Per a justificar l'esperança en que "la revolució burgesa alemanya... sols pot ser que el preludi de la revolució proletària", *El Manifest* invoca les condicions generals molt més avançades de la civilització europea en relació a l'Anglaterra del segle XVI i de la França del segle XVII i el desenvolupament força superior del proletariat. L'error d'aquest pronòstic no consisteix únicament en l'error sobre els terminis. Alguns mesos més tard, la revolució de 1848 va mostrar precisament que, en la situació d'una evolució més avançada, cap de les classes burgeses és capaç de menar fins el final la revolució: la gran i mitjana burgesia està massa lligada als grans propietaris de la terra i molt soldada a causa de la por a les masses; la petita burgesia està molt dispersa i és molt dependent, mitjançant llurs dirigents, de la gran burgesia. Com ho demostrà l'evolució ulterior en Europa i Àsia, la revolució burgesa, presa aïlladament, no pot realitzar-se completament. La purificació de la societat de les deixalles feudals no es pot realitzar més que si el proletariat, alliberat de la influència dels partits burgesos, és capaç de posar-se al capdavant de la pagesia i d'establir llur dictadura revolucionària. Per això mateix, la revolució burgesa es nuga amb la primera etapa de la revolució socialista per a dissoldre-s'hi de seguida. La revolució nacional esdevé, així, una anella de la revolució internacional. La transformació dels fonaments econòmics i de totes les relacions de la societat pren un caràcter permanent.

La clara comprensió de la relació orgànica entre la revolució democràtica i la dictadura del proletariat i, consegüentment, amb la revolució socialista internacional, constitueix una qüestió de vida o mort per als partits revolucionaris dels països endarrerits d'Àsia, Amèrica Llatina i Àfrica.

7.- Malgrat que *El Manifest* assenyale com el capitalisme atrau vers els seu remolí els països endarrerits i bàrbars no menciona, però, la lluita dels pobles colonials i semi-colonials per llur independència. En la mida en què Marx i Engels pensaven que la revolució socialista, "en els països civilitzats com a mínim", era qüestió dels anys immediats, la qüestió de les colònies estava, a llurs ulls, resolta no com el resultat d'un moviment autònom dels pobles oprimits sinó com el resultat de la victòria del proletariat en les metròpolis del capitalisme. Es per això que les qüestions d'estratègia revolucionària en els països colonials i semi-colonials ni aflora en *El Manifest*. Però aquestes qüestions exigeixen solucions particulars.

Així, per exemple, és força evident que si la “pàtria nacional” ha esdevingut el pitjor fre històric en els països capitalistes desenvolupats, continua essent un factor relativament progressista en els països endarrerits que es veuen obligats a lluitar per llur existència i independència. “Els comunistes [declara *El Manifest*] recolzen en tots els països tot moviment revolucionari contra l’ordre polític i social establert.” El moviment de les races de color contra els opressors imperialistes és un dels moviments més puixants i important contra l’ordre establert i és per això que li cal el complet recolzament, sense reticències, del proletariat de raça blanca. El mèrit d’haver desenrotllat l’estratègia revolucionària dels pobles oprimits recau sobretot en Lenin.

8.- La part més envellida de *El Manifest* (no quant al seu mètode sinó quant a l’objecte) és la crítica de la literatura “socialista” de la primera meitat del segle XIX i la definició de la posició dels comunistes front als diferents partits d’oposició. Les tendències i partits enumerats en *El Manifest* varen ser tan radicalment esborrats per la revolució de 1848, o per la contrarevolució que la seguí, que la història ni els menciona ja. No obstant això, també en aquesta part *El Manifest* potser que ens siga avui en dia més proper que no a la generació anterior. A l’època de la prosperitat de la II Internacional, quan el marxisme semblava regnar sense contestació, les idees del socialisme d’abans de Marx podien ser considerades com definitivament passades. Però avui en dia no és el cas. La decadència de la socialdemocràcia i de la Internacional Comunista engendren a cada pas monstruoses recidives ideològiques. El pensament senil torna, per dir-ho així, a la infància. En la cerca de les formules de salvació, els profetes de l’època del declivi redescobreixen doctrines des de fa ja molt de temps soterrades pel socialisme científic. En allò que concerneix la qüestió dels partits d’oposició, els decennis passats n’han aportat els canvis més profunds: no sols és que els vells partits han estat reemplaçats des de fa molt de temps per altres nous sinó que, a més a més, el mateix caràcter dels partits i de llurs relacions mútues ha estat radicalment modificat sota les condicions de l’època imperialista. Cal completar, puix, *El Manifest* amb els document dels quatre primers congressos de la Internacional Comunista, amb la literatura fonamental del bolxevisme i les decisions de les conferències de la IV Internacional.

Hem recordat més amunt que, per a Marx, cap ordre social ix d’escena sense haver esgotat les seues possibilitats. No obstant això, l’ordre social, àdhuc caduc, no cedeix pas el lloc a un nou ordre sense resistència. La successió dels règims socials suposa la lluita de classes més aspra, és a dir: la revolució. Si el proletariat, per qualsevulla raó, demostra que és incapaç d’enderrocar l’ordre burgès que sobreviu, al capital financer, en llur lluita

per mantenir la seua dominació trontollant, no li queda més remei que transformar la petita burgesia, que ha conduït a la desesperació i la desmoralització, en un exèrcit de pogrom del feixisme. La degeneració burgesa de la socialdemocràcia i la degeneració feixista de la petita burgesia estan entrelaçades com causa i efecte.

Avui en dia la III Internacional mena en tots els països, amb una llicència més desenfrenada encara, la seua obra d'engany i desmoralització del treballadors. Colpejant l'avantguarda del proletariat espanyol, els mercenaris sense escrúpols de Moscou no sols és que obren la via al feixisme sinó que, encara pitjor, realitzen una bona part de llur feina. La llarga crisi de la revolució internacional, que es transforma, com més va, en crisi de la cultura humana, es resumeix, en el fons, en la crisi de la direcció revolucionària.

Hereva de la gran tradició de què *El Manifest del Partit Comunista* és l'anella més preciosa, la IV Internacional educa nous quadres per a resoldre les antigues tasques. La teoria és la realitat generalitzada. La voluntat apassionada per refondre l'estructura de la realitat social, s'expressa en una actitud honesta envers la teoria revolucionària. El fet que al sud del continent negre, els nostres camarades d'idees hagen traduït per primera vegada *El Manifest* a la llengua dels afrikaans bòers, constitueix una confirmació esclatant del fet que el pensament marxista sols viu avui en dia sota la bandera de la IV Internacional. El futur li pertany. En el centenari de *El Manifest Comunista*, la IV Internacional serà la força revolucionària determinant sobre el nostre planeta.